

Pódiumbeszélgetések

A 2014 október 21-ei Dr. Barát Gáborral lefolytatott szakmai disputa vitájában elhangzottak tézis-szerű Összefoglalója

- **Amikor megterveztük ezt a Szakmai disputát, akkor úgy látszott, a Népesedési Kerekasztal nyugdíj-elképzelései a kormány elé kerülnek. A szerdai kormányülés után azonban Varga Mihály közölte, nem terveznek semmilyen változtatást. Valóban minden rendben van?**

- Magam is meglepetéssel hallgattam a miniszter nyilatkozatát. Azt mondhatnám, győzött a józan ész, ha nem az lenne a meggyőződésem, hogy egyértelműen politikai indokok húzódnak meg a háttérben. Természetesen észszerű a döntés, mert jön az önkormányzati választás, előtte nem lehetett volna jelentős változásokról határozni. Ugyanakkor nyilván a kormányban is olvasták azt a sok aggályt, amelyek a kommentekben megfogalmazódtak. Praktikus és politikailag racionális lépés volt tehát Varga Mihály nyilatkozata. Hozzáteszem, ő azért szakmaibb módon áll hozzá a nyugdíjrendszerhez, mint azok, akik ötleteket farigcsálnak.

- **Pedig a változtatás gondolata már évekkel ezelőtt megfogalmazódott. Most azonban már egészen konkrétan merült fel, hogy a gyermekek számához kellene kötni a nyugdíj összegét.**

- Úgy látom, most túl gyorsan dobták be a korábban már feldobott ötleteket. Sem politikailag, sem szakmailag nem gondolták át a fogadtatását. Az én első - és egyetlen - munkahelyem a társadalombiztosítás volt, ahol a 90-es években Botos József helyettese voltam. Ő már akkor olyan irányokat pedzegetett, amilyenekkel most feleségével, Botos Katalin közgazdásszal előálltak. Hozzá kell tennem, Botos tisztességét sosem kérdőjeleztem meg, csak naivnak tartottam. Sok szakmai vitát folytattunk, például a gyermekszámtól függő nyugdíjformulák bonus-malus rendszeréről is. Ez ugye azt jelenti, ha több gyerek van, akkor kedvezőbb a nyugdíj, ha kevesebb, akkor alacsonyabb az összeg. Én ezt már akkor is kicsit avittnak éreztem. Nem hiszem, hogy a XXI. század nyugdíjrendszerét ilyen ideológiára kell építeni. Ugyanakkor az elképzelésnek nincs egy kimunkált, értékelhető koncepciója, racionális magja.

- **Ön hosszú évekig pontosan ezzel a rendkívül összetett, bonyolult intézménnyel, a nyugdíjrendszerrel foglalkozott, így miként látja mindezt?**

- Éppen ezért éreztem végig azt, hogy itt egy tesztelés folyik. Összehangban egyébként az alaptörvénnyel és annak ideológiájával. Ami elhangzott, az

elrejtette az embereket. Amikor megkérdeztek az ötletekről, mindig azt mondtam, hogy ez nem alapvetően nyugdíjszakmai kérdés, hanem társadalomfilozófiai, hiszen teljes szemléletváltást jelent. Azt a kérdést vetette ugyanis fel, hogy egy nyugdíjrendszert - amely biztosítás alapon működik a világon mindenhol - csatába lehet-e szólítani bizonyos népesedési problémák megoldására. Szerintem ez alkalmatlan tárgyon, alkalmatlan eszközzel elkövetett alkalmatlan kísérlet.

- Ez a sok alkalmatlan jelző azért magyarázatot igényel.

- Az alkalmatlan tárgy maga a nyugdíjrendszer, amely egyéni jogokra épül. Sokat dolgozunk, keresünk érte és öregkorunkra a kieső jövedelmünket pótolja. Tehát egyéni biztosítás húzódik meg mögötte. Ezt lehetetlen olyan tényezőktől függővé tenni, amelyek kívül esnek rajta. A népesség fogyása valóban nagy kihívás a társadalomnak, a politikának, az országnak, de a nyugdíjrendszer átalakításával aligha állítható meg. Tehát ez alkalmatlan eszköze és megbontja azt a belső logikáját, amelynek a hatékonyságát sok és átgondolatlan jogszabály-módosítás egyébként is legyengített. Nem vonom kétségbe, hogy a nyugdíjas kerekasztal, meg mindazok, akik ezt a struktúrát javasolták, jószándékúak. Csak hiányzik az a formula, az a nyugdíjrendszer, amiben ezt működtetni lehetne. A kísérletre - amelynek koncepcióját teles egészében még senki sem dolgozta ki - ez alkalmatlan terep. A nyugdíjrendszer nem tud érdemben befolyásolni népesedési folyamatokat. A társadalmi reprodukciós mechanizmusokat nem szabad összekötni az egyéni jogszerzéssel. A nyugdíjrendszer értéket hordoz, szerves része egy bonyolult gazdasági, társadalmi rendszernek, s millió összefüggésre kell figyelemmel lenni. Probléma akkor adódik, amikor a rendező elveket külső érvekkel, célokkal igyekeznek összekapcsolni. A népesedési problémákra ez nem adekvát válasz. Sokkal inkább az egy jól előkészített, korrekt korhatáremelés, ami most folyik.

- Az ön által említett problémák miatt fogadták nyilván nagyon sokan ellenérzéssel még az ötlet felvetését is.

- Nemcsak elvi problémák vannak azonban az elképzeléssel - amely téves elméleti alapokon áll -, hanem gyakorlati gondok is. Csak egy párat hadd mondjak. Mi van akkor, ha elválik a szülés és a nevelés. Mi van akkor, ha fogyatékos a gyerek. Mi van akkor, ha a gyermek objektív ok miatt nem tud tovább tanulni. Számos olyan élethelyzet van, amire a jog nem tudna választ adni, hanem eltolná a rendszert a diszkriminálás irányába, ami a hatékonyságát gyengíti. Mi a garancia arra, hogy egy fiatal járulékfizető lesz. Ennek millió egyéb feltétele van. Az is előfordulhat bizonyos rétegeknél, hogy élethelyzetük vagy más okok miatt nem tudnak több gyermeket világra hozni és felnevelni. A

nyugdíjrendszer egy bizalomra épülő rendszer és ezt a bizalmat nem szabad megrengetni. Akik kevesebb nyugdíjat kapnának - nevezzük őket veszteseknek -, azok biztos, hogy erős kritikával illetnék ezt az egészet, mert a gyermekek közötti megkülönböztetést feltételeznék. Joggal gondolnák azt is, hogy a nyertesek - a többgyermekesek - tőlük veszik el a pénzt, ami megint egy társadalmi ellentmondást szül. Ha viszont az állam azt mondja, mindent ő fizet, akkor meg finanszírozási problémák jelentkeznek.

- Akkor az eddigi elképzeléseket - ahogy vannak - le kell söpörni az asztalról?

- Az egész ötlet arra alkalmas, hogy kezdjünk el érdemben beszélni a nyugdíjrendszer valós problémáiról. Varga Mihály nyilatkozata abból a szempontból üdvözlendő, hogy lezárta ezt az értelmetlen vitát, de itt nem lenne szabad megállni. Nem hiszek abban - bár nem látom a számításokat -, hogy a mai nyugdíjrendszer - ha minden változatlan - ilyen színvonalon finanszírozható 2030-ig. Vagyis szakmai alapon mielőbb el kell kezdeni egy értelmes vitát. Ehhez először fel kell vázolni egy korrekt helyzetképet. Álmomban sem hittem, hogy meg lehet csinálni, de 2010 után teljesen átszabták a szociális biztonsági rendszert, benne a nyugdíjrendszert. Magyarán: kinyírták, megszüntek klasszikus nyugdíjvédelmi funkciók: rokkantság, baleseti rokkantság, nem mondom tovább. A magyar társadalom, úgy érzem, még nem fogta fel, milyen veszélyekkel jár az alaptörvénynek a szociális bizonytalanságot - szándékosan nem biztonságot mondok - érintő 19. cikkelye. A nyugdíjasoknak nincs alkotmányos védelmük, mert kiirtották az alaptörvényből. A nyugdíjrendszert persze nem lehet népszavazással eldönteni, de egy megfelelő diagnózisra nagy szükség lenne. Fel kell térképezni a finanszírozási kötelezettségeket, a társadalompolitikai elvárásokat, és utána eldönetni, hogy merre menjünk tovább. Ezt modellezni kell, ami több éves feladat. Ha ez a munka elindul, az csak jót tehet az ügynek.

- Egyáltalán szükség van a nyugdíjrendszer alapvető megváltoztatására?

- Szerintem igen. Az alapvető változtatásnak abban az értelmében, hogy nyugdíjformula-váltás szükséges. Azzal, hogy a regnáló hatalom 2010 után átmentette a korábbi nyugdíjszámítási szabályokat, 2012 óta a nyugdíjakat bruttó alapon kellene megállapítani. Ez egy nagyon rossz megoldás volt, nem gondolták át. S a Fidesz szerintem talán egyetlen jó lépése volt, hogy ezt a törvényt kidobta. Így továbbra is a 2013 előtti nyugdíj megállapítási szabályok élnek, nagyon magas bónuszokkal. A nyugdíjskála rendkívül egyenetlen és jelentősen szűkült a finanszírozás mozgásterére. Csak gondoljuk meg, hogy eltörölték az egyéni nyugdíjjárulék plafont, amelynek lényege, hogy az állami

társadalombiztosítási nyugdíj mekkora és milyen szintig ad kereseti védelmet. Ebből a rendszerből kilóg, hogy a nők 40 év munkaviszony után nyugdíjba mehetnek. Nem csak azért, mert sokkal többbe kerül - hiszen ha valami jó és tisztességes, akkor érdemes lehet ráfordítani - hanem mert igazságtalan, és nem felel meg a biztosítás logikájának. Ezt például föl kéne oldani. Ezért kell valamikor hozzányúlni ehhez a nyugdíjrendszerhez. De azért is, mivel 2025 után problémák lesznek abból, hogy nő az életkor, így egyre többen egyre hosszabb ideig veszik igénybe a nyugdíjat. Az pedig, hogy a nyugdíjrendszer átlagol, amitől sokszor még mindig igazságtalan, önmagában indokolna egy korrekt felülvizsgálatot. Vissza lehetne például emelni a rokkantsági nyugdíjvédelmet. További problémát jelent több százezer embernek - mondhatnám biztosítottnak, vagy leendő biztosítottnak - az elvándorlása. Ha ők nem fizetnek járulékot, akkor ebből nincs bevétel. Ez tükröképe az egész gazdaság- és társadalompolitikának, s az emberek érzik a jogbizonytalanságot. Sokan hiszik még mindig, hogy ha valami nem működik, az állam majd beleavatkozik. Sajnos ez meg is történt, nem csak a rendszerváltozás előtt, hanem utána is. Hál' istennek ezek az önkényes beavatkozások a 90-es évek végére, a 2000-es évek elejére megszűntek. Voltak kilengések, cikk-cakkok, de strukturálisan nem növelték a problémahalmazt. Én nem hiszek abban, amit sokszor olvasok, hogy a nyugdíjrendszer csődbe megy, ez csacsiság. Egy állami nyugdíjrendszer soha nem mehet csődbe, itt a nagy kérdés az, hogy mennyibe kerül? Mennyi forrást vesz el a gazdaságtól, megakadályozva a fejlődést. Itt nagyon sok tennivaló van. Az jó válasz volt, hogy a nyugdíjkorhatár folyamatosan emelkedik, 2022-től már csak 65 évesen lehet nyugdíjba vonulni, de ez önmagában a népesedési problémát, a generációk újra termelődését nem tudja érdemben befolyásolni. Ehhez átgondolt családtámogatási rendszer is kellene.

- Mikor kellene és lehetne bevezetni a szükséges változtatásokat?

- Először is meg kell fogalmazni a koncepciót. Ki kell választani azt a társadalmilag igazságos, finanszírozható, s méltányos ellátást biztosító rendszert, amiért tovább kell munkálkodni. Aztán mindezt meg kell vitatni a társadalommal. Szondáztatni kell, mit tudnak elfogadni, s meg kell magyarázni, milyen rendszert lehet működtetni. Nem szabad megijeszteni senkit, nehogy azt higgyék, hogy holnaptól megszűnik a nyugdíj. A társadalom persze felnőtt, az igazságérzete tetten érhető, ezért elfogadhat racionális gazdaságpolitikai, nyugdíjpolitikai lépéseket. Az irányt kell kijelölni és azt, hogy finanszírozható legyen a rendszer. Ha ez megtörténik, jöhetne egy nagyon profi kodifikáció, amihez ki kell alakítani az infrastruktúrát is. Ez egy három-négy éves folyamat és 2020 körül ki lehetne alakítani egy olyan nyugdíjrendszert, amivel neki lehetne menni a kényes időszakoknak is.

- Varga Mihály azonban arról beszélt, hogy 2030-ig nem akarnak hozzájárulni a rendszerhez.

- Fogadást mernék kötni, hogy a miniszter mondanivalójának nem ez volt a lényege. Ő arról beszélt, hogy a kerekasztal gyerekes ötletét vegyék le a napirendről, mert nem jól sülné el. Hogy most milyen távra terveznek, az kérdéses, bár nagyon lényeges. 2010-ben azt állították, hogy 30 évre megoldják a nyugdíjrendszer finanszírozását. Bár így lenne. Sajnos a külső és belső folyamatok nem ilyen irányba mutatnak. Az biztos, minél később kezdjük el az átalakítást, annál nagyobb veszély fenyegeti a jövőbeni nyugdíjasokat. Nem tartok attól, hogy nem lesz nyugdíj, vagy hogy drasztikusan csökken az ellátás, de az objektív folyamatokra valamilyen korrekt választ adni kell.

- Van erre elég idő?

- A Fidesz kormány nagyon sokat nem tett eddig a nyugdíjasokért. Ráadásul a nyugdíjrendszer problémái látenszen jelentkeznek és ha valaki nem figyeli ezeket a folyamatokat, nem von le következtetéseket, akkor gond lehet, amikor előáll az igazi probléma. Ilyenkor megretten mindenki és jönnek a tudósok, az elméleti emberek, akik mindenféle természetgyógyászati gyógyírt akarnak adni olyan kérdésekre, amelyekre nincs adekvát recept. Ezzel együtt van idő, nem kell kapkodni. Meg lehet tárgyalni a nyugdíjrendszer alapkérdéseit, ehhez azonban félre kell tenni az ideológiai tényezőket és az avitt állam- és társadalompolitikai felfogásokat.